

ליקוט על אסתר
תשפ"ה לפ"ק

אוצרות חז"ל

פנינים יקרים
מאוצרות המדרש
והראשונים

גם ושתי המלכה (א ט)

כשהמליכו דריוש, אותה הלילה היה מסב במקום שהיה בלשאר מסב ונפלה ערבוביא מביתו של בלשאר שהיו אלו הורגים ואלו בוזזים. ושתי היתה נערה ורצתה בין המסובין כשראתה הבית מעורבב שהיתה סבורה שאביה קיים ובאה לחלקו של דריוש וחמל עליה והשיאה לאחשורוש בנו: [ליקוט תרמט]

ובהקבץ נערות רבות אל שושן הפירה אל יד הגי (ב ח)

היתה שם ביתו של המן שרצה שהיא תנשא [לאחשורוש] ומן השמים היה הרצון שבכל יום ויום היו מתקלקלים בני מעיה ברעי ובמי רגלים, ומפיה יצאה ריח רע עד למאד עד שהוציאו אותה בבהלה: [תרגום ראשון ה, א]

מרדכי ציווה שלא תגיד כי מרדכי לא רצה להיעשות שר. או שלא להזיק לישראל

כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד (ב י)

לפי שהיה בורח מן הגדולה, שהיה המלך אומר לאסתר בת מי את אצל מי גדלת ואעשה אותם גדולים מלכים ושלטונים, אמר לו הקב"ה אתה בורח מן הגדולה חיך שאני מגדלך. דבר אחר, חשב מרדכי בלבו מיום שגלו ישראל אינם מכובדים על העמים שלא אעשה דבר ויעמדו על עמו של הקב"ה וידעו שאסתר קרובתה היא ויאמרו למלך אשתך

ובמלואת הימים האלה עשה המלך... למגדול ועד קטן

משפחה (א ה)

אמר רבי ישמעאל שמונה עשר אלף וחמש מאות [מבני ישראל] הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו. מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה [מדרש רבה ז יח]

המן היה שונא את ושתי לפי שהיתה מכה אותו במנעליה

ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים (א, טז)

מה ראה ממוכן לקפוץ בעצה תחלה? לפי שהיתה ושתי מספרתו להמן בקורדקין (נעלי בית) שלה על פניו לבאן ולכאן. [וזהו] שצמר לא על המלך לבדו עונה ושתי המלכה. ויש אומרים על ידי שלא הזמינה את אשתו [-זרש] לסעודת נשים. שאמר כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להקזות בעליהן בעניניהן [ואמר כן לפי שזרש היתה מבזה אותו לאמר אלמלי חשוב אתה היו מזמנים גם אותי למשתה ושתי, מתנות כהונה]. ויש אומרים על ידי שהיתה לו בת, והיה מבקש להשיאה למלכות וזהו שאמר ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה. [מדרש רבה ד ו]

ושתי נישאת לאחשורוש ע"י מעשה שהיה

1 אמר לפניו רבש"ע עד מתי תדבק באמה זו שהם מפרשין לבבם ואמונתם מהם, אם רצונך אבד אמה זו מן העולם, כי אינם באים בתשובה לפניך. אמר הקב"ה תורה מה תהא עליה, אמר לפניו רבש"ע תסתפק בעליונים, וגם השנה דעתו למחות את ישראל. באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אמה שבשבילה הרביתי אותותי ומופתים לכל העמים עליהם לרעה אשביחת מאנוש זכרם, מיד אמר הקב"ה לשטן הבא לי מגלה ואכתב עליה פליה. באותה השעה הלך השטן והביא לו מגלה וכתב עליה. מיד יצתה התורה בבגדי אלמנות ונתנה קולה בבכי לפני הקב"ה, וגם מלאכי השרת צעקו לקול בכיתה, ואמרו לפניו רבש"ע, אם ישראל בטלים מן העולם אנו למה אנו צריכין בעולם. באותה שעה רץ אליהו ז"ל בכהלה אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם, ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשנה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה, כי מלאכי השרת יתקו ולבנה וכוכבים ומונחות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר, ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים. אמרו לו מפני מה, אמר להם מפני שנהגנו מסעדתו של אחשורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם. אמרו לו אברהם יצחק ויעקב אם הם עברו על דת הקב"ה ונתחמקה גזרתם, מה אנו יכולים לעשות. חזר אליהו ואמר לו למשה אי רוצה נאמן כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובפלת גזרתה לבלתי השחית, מה תענה על הצרה הזאת. אמר לו משה כלום יש אדם קשר באותו הדור, אמר לו יש, ושמו מרדכי. אמר לו לך והודיעו כפי שיעמור הוא משם בתפלה, ואני מאמן, ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה. אמר לו, רוצה נאמן, כבר נתקבה אגרת פליה על ישראל. אמר לו משה אם בטיט היא תתקמה תפלתנו נשמעת, ואם בדם תתקמה מה שהיה הוא, אמר לו בטיט היא תתקמה. אמר לו משה רבנו לך והודיע למרדכי, מיד הלך והודיע למרדכי, הלא הוא דכתיב: ומרדכי ידע.

2 ז"ל: הות תמן ברתיא דהמן דהוה צבי למיסבה ית ברתיא דהוות צבי מן שמיא דכל יומא הות מקלקלא בריעא עציצא ובמיו דריגול ופומה הוה סרי לחדא ואפיקו יתה בבהילו ע"כ. ולפי זה מבאר בעץ יוסף למה זרקו על אביה עציצא דבית הכסא "לפי שלקתה בחולו זה היה העציצא מוכן אצלה תמיד".

יהודית היא ויכריתו עמה ובית אביה, אעפ"כ לא זו משם הולך ומביט עליה כל הימים שלא יהרגוה כשם שהרג לושת: [ילקוט תתרגנ]

לית ידיע לישנא בישא כהמן

ישנו עם-אחד מפזר (ג ח)

עם שהם גאים ומתענגים בפושרים בימי טבת ויושבים במקרות בימי תמוז ומעשיהם משונים מכל עם... ומלאכת המלך אינם עושים וכשרואים אותנו רוקקים הם לארץ ומחשבים אותנו כדבר טמא. ואיש הנלקח מהם לעבודת המלך מתנצל באומרו שבת היום פסח היום. והיום אשר הם חפצים לקנות מאיתנו אומרים היום זה מותר לנו. וכשאנחנו חפצים לקנות מהם אסורים עלינו השווקים ואומרים היום זה אסור לנו. בשעה הראשונה אומרים שמע אנו קוראים. בשעה שניה אומרים תפילה אנו מתפללים. בשלישית אומרים לחם אנו אוכלים. ברביעית אומרים לאלוקינו שבשבמים אנו מברכין. בחמישית יוצאים. בשישית שבים. ובשביעית נשיהם יוצאים לקראתם ואומרות איכלו אלו הגריסים כי צר לכם מעבודת המלך הרע הזה. יום אחד בשבוע עושים שבת ובאים לביהכ"נ ומקללים מלכנו ושרינו. בחצות הלילה הנידות ביניהן יוצאות ומטמאות את המים. ולשמונת הימים כורתים ערלת בניהם ואין מרחמין עליהן. [תרגום שני³ ע"פ פתשגן הכתב]

ולמלה אין-שזה להניחם (ג ח)

שפותחים בתי כנסיות וקורים דברים שאי אפשר להשמע ואומרים שמע ישראל ואחר כך עומדים להתפלל ואומרים בתפלתם מכניע זדים, ואומרים שאנו זדים ואחר כך הם אומרים אוהב צדקה ומשפט, ומקוים שיעשה הקדוש ברוך הוא בנו דין, ואחר כך נוטלין ס"ת ומקללים אותנו בעלילה, ואומר ויכחשו אויביך לך, אמר רבי לוי על מה שהיה המן מקטרג מלמטה את ישראל היה מיכאל מלמד עליהם סניגוריא מלמעלה, אמר לפניו רבש"ע אין בניך מתקטרגין לא על שעבדו ע"ז ולא על ששפכו דמים אלא על שהם משמרים את דתך. [ילקוט שמעוני תתרגנ]

ויקראו ספרי המלה (ג יב)

שלח להם: "עם בזוי יש בינינו דומים כמשוגעים חפצים ברעתנו ואומר אבדו גוים מארצו, לעשות נקמה בגוים, וכפויי טובה הם, פרעה קבלם בסבר פנים יפות וזנם בשני רעבון והוציאו עלילה נלכה נזבחה לה'

ואנו חוזרים והשאלום כלי כסף וזהב ומרגליות ובגדים. ושענו כל אחד ואחד מהם צ' חמורים ולא חזרו ורדפו אחריהם בשביל ממונם, והיה להם נביא אחד משה בן עמרם שמו נטל מקלו ולחש עליו והכה בים ויבש, ואיני יודע במה יבשו והעבירן בתוכו⁴... ומתוך טובה יתרה שהיה להם לא החשיבו כל אומה ביניהם עד שבא נבוכדנאצר והרג מהם והשליך בקולרין והביאם בינינו ולא הועילו כשפיהם, ואפילו כן לא ישנו מעשיהם המכוערים המשחקים עלינו ועל יראתנו ואנו תעובין ביניהם ואינם מתחתנים בנו, ועוד [דברים רבים] שאין אנו יכולים לספר". [ילקוט תתרגנ]

המן גם גזר שמד דת על ישראל

להשמיד (ג יג)

לשון שמד שהמן גזר שישתמדו להרג את הגופות ולאבד את ממונם הרי שגזר על הנשמות ועל הגופות ועל הממון [שיטה למס' מגילה בשם הריטב"א]

העניים הן שהצילו את עם ישראל שלא חטאו בסעודה וגם לא השתחוו לצלם ולכן מחוייבים להם מתנות לאביונים

לה פנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו (ד טז)

למנצח על אילת השחר (תהילים כב)... יראי ה' תללוהו ע"י מקרא מגילה שהוא הלל. כל זרע יעקב פקדוהו בשמחה ומשתה ומשלוח מנות איש לרעהו, לבל יבצר איש ממשחה, וגורו ממנו לקיים מצוה זו כל זרע ישראל, שגם הדל יוכל לקיימה שהוא ברחמכם ענינו, לתת מתנות לאביונים שיהיה להם במה לשמות, כי הלא הן הם אשר הצילו אתכם. פי לא בזה ולא שקץ ענות [תענית ה] עני, שהתענו שלשת ימים, עם היות שההסתר פנים לא היה ממנו [וזהו ולא הסתיר פניו ממנו], כי לא חטא לו העני. לפי שלא זימן אחשוורוש עניים ליהנות מסעודתו, וגם לא החשיבם נבוכדנאצר להכריחם להשתחוות לצלם, ועל כן בשעו אלו מיד שמע, לכן יחוייב לתת להם מתנות: [אלשיך הק' על תהילים קאפיט"ל כב שנדרש כולו על אסתר]

ומחר אעשה פדבר המלה (ח י)

אמרה אסתר בליבה רגילים הם עמלק ליפול ליום המחרת כדכתיב "צא הלחם בעמלק מקר". [מדרש פנים אחרים]

3 [במאמר המוסגר ובדרך בדיחותא גרידא (לכבוד פורים) שמעתי מהרה"ג ר' יעקב זייבלר למה יש כ"כ הרבה שיטות במעשה המגילה ויש תרגום ראשון ותרגום שני, משום שאחרי השתיה כדת של תורה משתנה כל הסיפור לחלוטין... וכמו שאמרו עד דלא ידע].

4 "נכנס פרעה אחריהם ונשקע הוא וכל חילו, עמלק זקני כתיב ויבא עמלק, מהיכן בא מבלעם, א"ל [בלעם לעמלק] יש לך זכות אבות אם אין את יכול להם אין כל בריה יכולה להם, מה עשה להם אותו משה היה לו תלמיד אחד יהושע בן נון שמו אכזרי בלא רחמים איני יודע אם ככשפים בא עליהם, מה עשה משה נטל אבן וישב עליה איני יודע מה היה לוחש עד שנפלו עמלקים לפניו, באו לארץ סיחון ועוג גבורי עולם ואיני יודע כמה מהם הרגום, וכן למלכי מדי, וכן לל"א מלכים וכן לסיסרא וסנחריב, ושוב היה להם מלך אחד ושמו דוד והיה מכלה לכל הממלכות ואיש ואשה לא יחיה דוד, עמד בנו ובנה להם בית אחד והיו נכנסים בו ואיני יודע מה היו עושים ויוצאים והורגים כל הבאים עליהם למלחמה".

5 וכ"כ ר"י אבן שועיב (תצוה) להשמיד זה אבדן הדת וכ"כ במנות הלוי ובתורת משה לדת"ם עמ' קעו.